
FILOZÓFIA

KÖZÉPSZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA

Mintafeladatok 1.

A rész

Filozófiatörténeti kérdéssor (30 pont)

- 1. A feladat az antik görög filozófiához kapcsolódik. Döntse el, hogy az alábbi állítások igazak vagy hamisak! Írjon X jelet a táblázat megfelelő oszlopába!**
(Állításonként 1 pont.)

Állítások	Igaz	Hamis
a) A preszókratikusok tanításának a középpontjában a kozmosz létrejöttének, működésének és megismerésének magyarázata áll.		
b) Az ókor gondolkodói szerint a kozmosz egy arkhéból jött létre.		
c) Szókratész szerint az erényes viselkedés nem sajátítható el tanulás útján.		
d) Szókratész a beszélgetéseit az ún. bábáskodó módszer segítségével folytatta.		
e) Platón művei: Szókratész védőbeszéde, Állam, Nikomakhoszi Etika.		
f) Platón szerint a természeti világ dolgai nem részesülnek az ideákból.		
g) Platón szerint a filozófus abban különbözik embertársaitól, hogy neveltetése következtében képes szemlélni a fizikainál magasabb rendű világot, az ideák világát.		
h) Arisztotelész szerint a szubsztancia önállóan létező.		
i) Arisztotelész álláspontja szerint a demokrácia a vagyontalanok érdekéért van.		
j) A görög areté szó jelentése erény.		

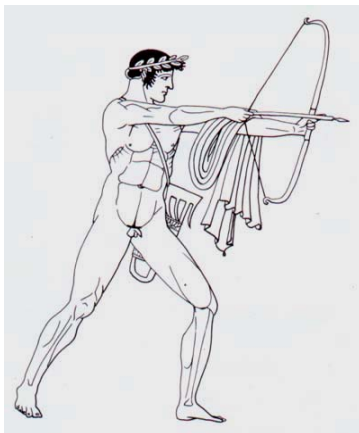
10 pont	
---------	--

2. Az alábbi leírások különböző filozófusokról szólnak. Nevezze meg, hogy mely filozófus(ok)hoz kapcsolódnak a következő értelmezések, illetve képek! A filozófus(ok) nevét írja a szöveg alatti kipontozott helyre! (Részfeladatonként 2 pont.)

- a) „Kritikai filozófiája tehát úgy értékelhető, mint a racionalizmus álláspontjának újragondolása az empirizmus hatására. Elismeri, hogy a világra vonatkozó valamennyi ismeretünk a tapasztalattal kezdődik. Ám továbbmegy egy lépéssel, és föltesz egy olyan kérdést, amellyel korábban a filozófia nem foglalkozott: mi teszi lehetővé magát a tapasztalatot?”

.....

- b) „A tragédiát úgy fogja föl, mint az apollóni és a dionüszoszi összjátékát, amelyben az apollói elem a korlátozó elv, amely leegyszerűsít, kiemel, erőssé, világossá, egyértelművé, tipikussá tesz. A dionüszoszi túllépés az egyénen, a mindennapon, a realitáson, az elmúlás szakadékán, elragadtatott igentmondás az élet egészére.”

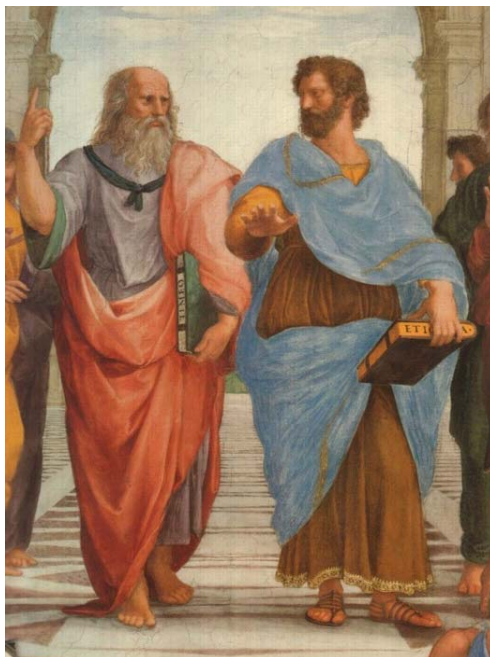

.....

- c) „Az *Elmélkedések* az a mű, amelyben választ próbál adni arra a kérdésre, amelyet az egész újkori filozófiát jellemző kérdésfeltevésként mutattunk be. Adva van az élet átalakításában, kényelmesebbé tételében minden korábbi tudományos gondolkodásnál sikeresebbnek bizonyuló, matematikai alapokon megújított természettudomány. Hogyan lehetséges belátni, s igazolni azt, hogy ez a tudomány és a filozófia rá épülő többi ága – beleértve az etikát is – képes olyan állításokat tenni, amelyek igazsága kétségbevonhatatlanul bizonyos?”

.....

d) „Raffaello (Az athéni iskola c. freskója) az Igaz fogalmának az emberi értelemmel – a tudománnyal, mindenekelett a filozófiával – megközelíthető racionális oldalának szemléletes bemutatását, a festészet eszközeivel való érzékletes ábrázolását tűzte ki céljául. A tudós gyülekezet középpontjában a hellén bölcsesség két legnagyobbja látható. föl, az ég felé mutat, ezzel jelzi az ideáknak, a dolgok lényegének magában való létezését. nyitott keze le, a föld felé mutat, ezzel jelzi, hogy a dolgok egyetemessége nem él valahol a valóságban létezőn kívül.”

.....

8 pont	
--------	--

3. Adja meg az alábbi meghatározásoknak megfelelő fogalmakat! A fogalmakat írja be a definíció alatti kipontozott helyre! (Részfeladatonként 2 pont.)

a) Ismeretelméleti irányzat, mely szerint ismereteink elsődleges forrása a tapasztalat

.....

b) A tapasztalatot megelőző, attól független ismeret

.....

c) A léleknek (elmének) mint szubsztanciának a neve Descartes filozófiájában

.....

6 pont	
--------	--

4. Mely filozófusokhoz köthetőek a következő gondolatok? A filozófusok nevét írja be a táblázat megfelelő oszlopába! A hat részfeladat közül *három* kell megoldania! A feladat végén lévő táblázatban jelölje meg X jellel, mely részfeladatok értékelését kéri. Amennyiben nem jelöli meg a részfeladatokat a táblázatban, az a), b) és c) feladatok kerülnek értékelésre! (Részfeladatonként 2 pont.)

Idézet	Filozófus
a) „A felvilágosodás az ember kilábalása maga okozta kiskorúságából.”	
b) „Az ember az, amivé önmagát teszi.”	
c) „Nyelvem határai világom határait jelentik.”	
d) „Az elme, ahogy mi mondjuk, fehér lap, amelyre semmi sincs írva, ideák nélkül való.”	
e) „Magát a létet, amelyhez a jelenvalólét így vagy úgy viszonyulhat és mindig viszonyul is, egzisztenciának nevezzük.”	
f) „A filozófia tisztázza, a tudományok pedig verifikálják a tételeket.”	

Jelölje meg X jellel, melyik három részfeladat értékelését kéri!
(Pluszpontok nem kaphatók!)

a)	b)	c)	d)	e)	f)

6 pont	
--------	--

B rész

Szövegértelmezés, reflektálás (feladatonként 35 pont = 70 pont)

Fejtsen ki a három esszékérdés közül kettőt a megadott szövegrészek felhasználásával! Reflektáljon (írjon önálló véleményt) a szövegben megjelenő filozófia problémákra! Az esszé terjedelme ne haladja meg a másfél-két oldalt!

1. Milyen filozófiai problémák rejlenek *Platón* két világról szóló elképzelésében?

(Megadott műrészlet és ábra: Platón: Állam. Barlanghasonlat)

2. Miért a legnagyobb csodálat tárgya *Kant* számára a benne rejlő erkölcsi törvény?

(Megadott műrészletek: Kant: A gyakorlati ész kritikája; Az erkölcsök metafizikájának alapvetése; Az erkölcsök metafizikája)

3. Értelmezze *Nietzsche* gondolatát az emberfeletti emberről!

(Megadott műrészlet: Nietzsche: Im-ígyen szóla Zarathustra)

(A szövegrészek a feladatlap 7–12. oldalán,
a tisztázati lapok a 13–16. oldalon találhatók.)

1. Platón: *Állam*

Barlanghasonlat

I. SZÓKRATÉSZ Hasonlítsd mármost természetünket – abból a szempontból, hogy részesült-e nevelésben vagy sem – a következő helyzethez. Képzeld el, hogy az emberek egy barlangszerű föld alatti lakóhelyen – melynek a világosság felé nyíló s a barlang egész szélességében elhúzódó bejárata van – gyermekkoruktól fogva lábukon és nyakukon meg vannak kötözve, úgyhogy egy helyben kell maradniuk, s csak előrenézhetnek, fejüket a kötelek miatt nem forgathatják; hátuk mögött felülről és messziről egy tűz fénye világít, a tűz és a lekötözött emberek között pedig fent egy út húzódik, melynek mentén alacsony fal van építve, mint ahogy a bábjátékosok előtt a közönség felé emelvény szokott állni, amely fölött a bábjaikat mutogatják.

GLAUKÓN Értem.

SZÓKRATÉSZ Aztán képzeld el, hogy az alacsony fal mellett mindenféle tárgyakat, emberszobrokat, kőből és fából való s másféle készítményű állatalakokat hordoznak fel s alá, melyek az alacsony fal felett kilátszanak; s – mint ahogy természetes is – a tárgyakat hordozó emberek egy része beszélget, más része hallgat.

GLAUKÓN Különös egy kép, s különösek a rabok is.

SZÓKRATÉSZ Éppen olyanok, mint mi. Mert először is, hiszed-e, hogy ezek az emberek önmagukból és egymásból valaha is mást láttak, mint azokat az árnyékokat, amelyeket a tűz a barlangnak velük szembe eső falára vetített?

GLAUKÓN Hogy is láthattak volna, mikor a fejüket egész életükön át mozdulatlanul kénytelenek tartani?

SZÓKRATÉSZ S mit látnak vajon a fel s alá hordozott tárgyakból? Nem ugyanezt?

GLAUKÓN Dehogynem.

SZÓKRATÉSZ S ha beszélni tudnának egymással, nem gondolod-e, hogy azt tartanák valóságnak, amit látnak?

GLAUKÓN Feltétlenül.

SZÓKRATÉSZ Hát még ha a börtön szembeeső fala visszhangot is adna! Ha a fel s alá járó emberek valamelyike megszólalna, gondolhatnának-e másra, mint hogy az előttük elhaladó árnyék beszél?

GLAUKÓN Zeuszra, nem.

SZÓKRATÉSZ S egyáltalában, ezek az emberek aligha gondolhatnák azt, hogy más az igazság, mint ama mesterséges dolgoknak az árnyéka.

GLAUKÓN Minden bizonnyal.

SZÓKRATÉSZ Képzeld el most, milyen volna a bilincsekből való felszabadulásuk, s az értelmetlenségéből való meggyógyulásuk! Ugye természetszerűleg valahogy így történne a dolog: ha valamelyiküket feloldanák, s kényszerítenék, hogy hirtelen álljon fel, forgassa körül a nyakát, járjon, és nézzen fel a tűz felé; s ha mind e mozdulatok közben fájdalmat érezne, s a ragyogó fény miatt nem volna képes ránézni azokra a tárgyakra, amelyeknek az árnyékát azelőtt látta: mit gondolsz, mit felelne az ilyen ember, ha valaki azt mondaná neki, hogy előbb csak üres semmiségeket látott,

most azonban, mivel a létezőhöz közelebb van, s a nagyobb mértékben létező dolgok felé van fordulva, sokkal helyesebben lát; s ha az úton elhaladó tárgyakra mutatva rákényszerítené, hogy feleljen a kérdésére: mi az? Nem gondolod-e, hogy zavarban lenne, és azt hinné, hogy az előbb látott dolgok sokkal igazabbak voltak, mint amelyeket most mutatnak neki?

GLAUKÓN Úgy van.

II. SZÓKRATÉSZ Ha tehát arra kényszerítené, hogy magába a fénybe tekintsen, nemde fájna a szeme, és elfordulna, és azokhoz a dolgokhoz menekülne, melyeknek a nézésére képes, és a most mutatott tárgyakkal valójában világosabbnak tartaná őket?

GLAUKÓN Így van.

SZÓKRATÉSZ Ha aztán innen valaki erőszakkal továbbvonszolná felfelé a göröngyös és meredek úton, s nem engedné el, amíg csak ki nem húzná a napfényre: vajon nem szenvedne-e emiatt, s nem méltatlankodna-e hurcoltatása közben? S mikor a napfényre érne, vajon tudna-e a fénytől elárasztott szemével valamit is látni abból, amit most mint igazi világot mutatnak be neki?

GLAUKÓN Aligha; legalábbis azonnal nem.

SZÓKRATÉSZ Azt hiszem, előbb meg kellene itt szoknia, ha a fenti dolgokat látni akarná. Először is, legkönnyebben az árnyékképeket tudná nézni, aztán az embereknek s minden másnak a vízben tükröződő képét, s csak utoljára magukat a dolgokat; s továbbhaladva, az égitesteket és az égboltozatot is sokkal könnyebben tudná éjjel szemlélni, ha a csillagok és a hold fényére tekintene fel, mintha nappal nézné a napot és a napfényt.

GLAUKÓN Így van.

SZÓKRATÉSZ S végül aztán a napot is – de nem a víz tükrében, s nem valami más helyen lévő hasonmását, hanem őt magát, a maga valóságában, s a maga helyén – meg tudná pillantani, s eredeti minőségében megszemlélni.

GLAUKÓN Minden bizonnyal.

SZÓKRATÉSZ S akkor aztán arra a következtetésre jutna felőle, hogy a nap hozza létre az évszakokat és az éveket, ő intéz mindent a látható térben, s mindannak, amit láttak, valamiképp ő az oka.

GLAUKÓN Egészen bizonyos, hogy az előbbieket után ide kell jutnia.

SZÓKRATÉSZ S ha visszaemlékezik korábbi lakóhelyére, ottani bölcsességére és ottani rabtársaira, nem gondolod-e, hogy e változás miatt boldognak fogja tartani magát, amazokat pedig szerencsétlennek?

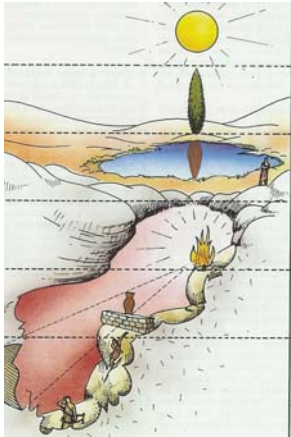
GLAUKÓN De igen ...

SZÓKRATÉSZ S gondold meg ezt is. Ha ez az ember megint lemenne ugyanarra a helyre, s ott leülne, nem lenne-e a szeme tele sötétséggel, így hirtelen a napfényről jövet?

GLAUKÓN De bizony.

SZÓKRATÉSZ S ha megint csak azoknak az árnyékképeknek a megfejtésében kellene neki vetélkednie amaz örök rabokkal, miközben homályosan látna mindaddig, míg csak a szeme újból nem alkalmazkodik – márpedig az az idő, amíg hozzászokna, aligha lenne rövid –, nem lenne-e nevetség tárgya, s nem mondanák-e róla, hogy fel-

menetele volt az oka annak, hogy megromlott szemmel jött vissza, tehát nem érdemes még csak megpróbálni sem a felmenetelt? S ha valaki aztán megpróbálná a többieket feloldozni s felvezetni, s ezt valamiképpen kézre keríthetnék és megölhetnék, nem ölnék-e meg?

Forrás: Filozófia SH atlasz

2. Kant: A gyakorlati ész kritikája

Kedélyemet két dolog tölti el egyre újabb és fokozódó csodálattal s tisztelettel, minél gyakrabban és kitartóbban gondolok rájuk: *a csillagos ég fölöttem és az erkölcsi törvény bennem*. Egyiket sem szabad mintegy homályba vagy fantasztikumba burkolva, látókörömön kívül keresnem, és pusztán sejtennem; magam előtt látom, s közvetlenül létezőm tudatához kapcsolom őket. Az első annál a helynél kezdődik, amelyet a külső, érzéki világban foglalom el, és a kapcsolatot, amelyben vagyok, kitágítja a világok és a rendszerek sokaságával való kapcsolat beláthatatlan nagyságává, valamint a mozgások kezdetének és fennmaradásának határtalan idejévé. A második az én láthatatlan énemnél, személyiségemnél kezdődik, és olyan világba helyez, amely valóban végtelen, de csak az értelem számára puhatolható ki, s amelyről felismerem, hogy általános és szükségszerű kapcsolatban vagyok vele (s ezáltal egyszersmind valamennyi látható világgal is), nem pusztán esteleges kapcsolatban, mint amott. A világok számtalan sokaságára vetett első pillantás úgyszólván megsemmisíti fontosságomat, mint *állati teremtményét* melynek vissza kell adnia az anyagot, amelyből vétetett, újra a bolygónak (a világegyetem egy puszta pontjának), miután rövid ideig (nem tudni, hogyan) életerővel volt felruházva. A második ellenben végtelenül kitágítja értékemet, mint *intelligenciáét*, személyiségem révén, melyben az erkölcsi törvény felfedi számomra az állatiságtól és magától az egész érzéki világtól független életet, legalábbis, amennyire ez kiolvasható létem célszerű meghatározottságából, amely ettől a törvénytől való, és nem korlátozódik ennek az életnek a feltételeire és hatáira, hanem a végtelenbe terjed.

Minden természeti dolog törvények szerint működik. Csak az eszes lény képes arra, hogy a törvények képzete, vagyis elvek alapján cselekedjék: csak neki van akarata. Mivel a cselekedeteknek törvényekből való levezetéséhez észre van szükség, ezért az akarat nem egyéb, mint gyakorlati ész. Ha az ész az akaratot egy lény esetében maradéktalanul meghatározza, akkor egy ilyen lény esetében az objektíven szükségszerűnek elismert cselekedetek egyszersmind szubjektíven is szükségszerűek, az akarat tehát e lényben arra való képesség, hogy csakis azt válassza, amit az ész – a hajlamtól függetlenül – gyakorlatilag szükségszerűnek, vagyis jónak ismer el. Ha viszont az ész önmagában nem határozza meg kielégítően az akaratot, és ha az akarat még olyan szubjektív feltételeknek (bizonyos mozgatórugóknak) is alá van vetve, amelyek az objektív feltételekkel nem mindig állnak összhangban, egyszóval, ha az akarat önmagában véve nem teljesen felel meg az észnek (ami az embernél valóban így van), akkor az objektíven szükségszerűnek elismert cselekedetek szubjektíven estlegesek, és az ilyen akaratnak az objektív törvények szerinti meghatározása késztetés; vagyis bár az objektív törvények úgy viszonyulnak egy nem teljességgel jó akarathoz, hogy az eszes lény akarátát észokok határozzák meg, ámde ezeknek az akarat – természeténél fogva – nem szükségképpen engedelmeskedik. Az akaratot valamire késztető objektív elv képzete a parancs (az ész parancsa), a parancs formulája pedig az imperatívusz.

Az erkölcsök metafizikája

Az alaptétel, amely bizonyos cselekedeteket kötelességgé tesz, gyakorlati törvény. A kategorikus imperatívusz, amely csak azt mondja ki, hogy általában mi is a kötelesség, így hangzik: cselekedj oly maxima szerint, amely egyúttal általános törvényként is érvényes lehet.

3. Nietzsche: *Im-ígyen szóla Zarathustra*

Zarathustra előljáró-beszéde

1.

Mikoron Zarathustra harminc éves vala, odahagyá hazáját és hazájának tavát és a hegyekbe méne. Itt élvezé lelkét és magánosságát és nem fáradt belé tíz álló esztendeig. (...)

2.

Zarathustra magánosan szálla le a hegyről és senki sem vetődék útjába. Midőn azonban az erdőbe ért, hirtelen aggastyán álla vele szemközt, aki elhagyta volt szent kunyhóját, hogy gyökereket keressen az erdőben. És az aggastyán így szólítá meg Zarathustrát:

„Nem idegen nékem ez a vándor: évekkkel ezelőtt erre ment vala. Zarathustra volt a neve; ámde elváltozék színében.

Akkoron hamvadat vitted a hegynek: ma pedig tüzedet akarod völgynek vinni? Nem féled-e a gyújtogató büntetését?

Igen, megismerem Zarathustrát. Tiszta a szeme és szájában nem lappang utálat. Vajon nem lépked-e táncos módjára?

Elváltozott Zarathustra, gyermekké lón Zarathustra, ébren van Zarathustra: mit akarsz hát az alvóknál? Úgy éltél a magánosságban, miként tengerben, s a tenger vitt téged. Óh jaj, szárazföldre akarsz lépni? Óh jaj, ismét magad akarod cipelni testedet?"

Zarathustra felelé: „Szeretem az embert.” (...)

És ilyenképpen elválnak egymástól, az aggastyán és a férfi, nevetve, ahogyan két fiú nevet.

Mikoron azonban Zarathustra egyedül maradt, imígyen szóla szívéhez: „Vajon lehetséges-e? Ez az öreg szent az erdejében még semmit sem hallott volna arról, hogy isten meghalt?!”

3.

Midőn Zarathustra a legközelebbi városba ért, amely az erdők mellett fekszik, nagy tömeget talála ott a piacon egybegyűlve: mert híre ment vala, hogy kötél-táncost lehet látni. És Zarathustra szóla a néphez:

Hirdetem néktek az emberfölötti embert. Az ember olyas valami, a minek fölébe kell kerülni. Mit tettetek, hogy fölébe kerüljetek?

Eleddig minden lény teremtett valamit, őt fölül-múlót: ti pedig ennek a nagy árnak apadása akartok lenni és inkább váltok megint állattá, semhogy az embernek fölébe kerüljetek?

Mi a majom az embernek? Nevetség avagy fájdalmas szégyen. És kell, hogy ugyanez legyen az ember az emberfölötti embernek: nevetség avagy fájdalmas szégyen.

Megtettétek az utat a féregtől az emberig és bennetek még sok van a féregből. Egykor majmok voltatok és még most is az ember majomabb akármelyik majomnál.

De még aki a legbölcsebb köztetek, az is csak szakadék és felemás lény növény és kísértet közt. De vajon azt mondom-e néktek, hogy kísértetké avagy növényekké legyetek?

Íme, én az emberfölötti embert hirdetem néktek!

Az emberfölötti ember a föld értelme. Mondja akaratotok: az emberfölötti ember legyen a föld értelme!

Kérve kérlek benneteket, véreim, maradjatok hívek a földhöz és ne higgyetek azoknak, akik túlvilági reményekről fecsegnek előttetek. Méregkeverők ők tudván, tudatlan.

Az élet megvetői ők, haló-félben levők ők és maguk is megmérgeztettek, akiket megelégett a föld: hadd pusztuljanak tehát!

Valamikor az isten ellen való véték volt a legnagyobb véték, ámde isten meghalt és ekkor kihalának ezek a vétkezők is. Most a legborzasztóbb: a föld ellen vétkezni és a „kifürkészhetetlen” beleit többre tartani, mint a föld értelmét!

Mikoron Zarathustra imígyen szólott, valaki a tömegeből elkiáltá magát: „Eleget hallottuk már a kötél-táncost, hadd lássuk is már!” És mindenek nevettek Zarathustrán. A kötél-táncos pedig, aki azt hitte, hogy néki szól a beszéd, dolgához láta.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

A series of horizontal dotted lines for writing, spanning the width of the page.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....
